

ISSN 2147-1266

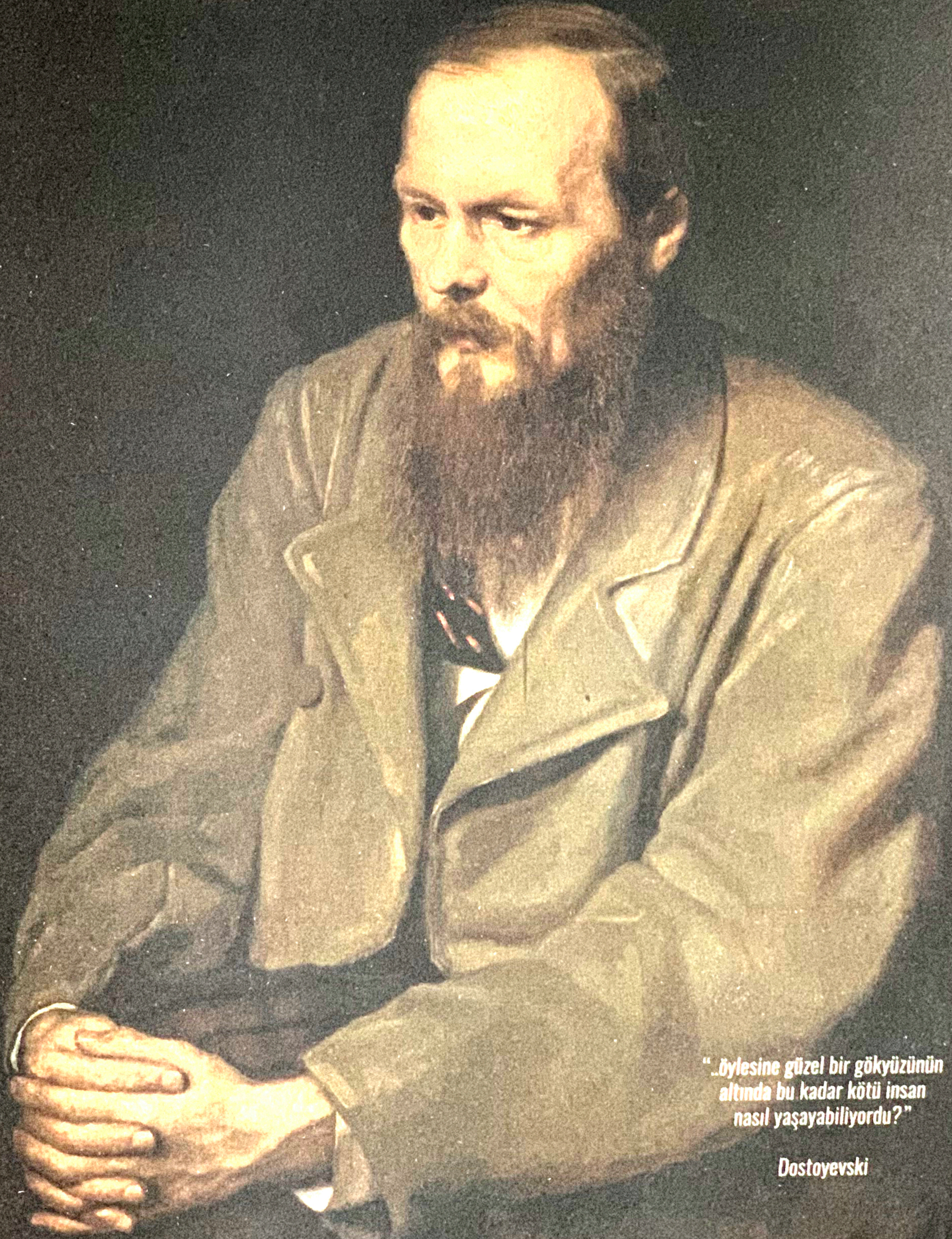
9 772147 126004

LiBiDO

34

YIL 7 | SAYI 34

İKİ AYLIK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ | EKİM KASIM 2018 | 12 TL

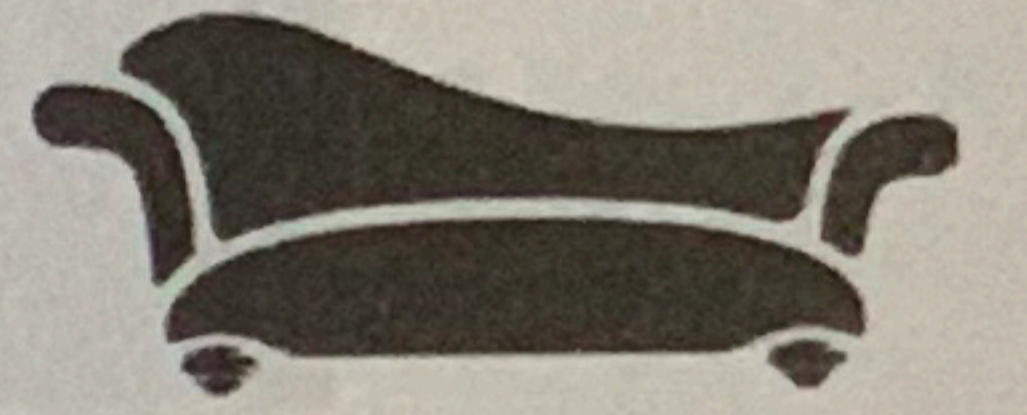

"..öylesine güzel bir gökyüzünün
altında bu kadar kötü insan
nasıl yaşayabiliyordu?"

Dostoyevski

TAŞRANIN AHLAK DÖNGÜSÜ: BABALAR VE OĞULLARI

YAZAN: ŞAHABETTİN ÇETİN (PSİKİYATRİ UZMANI)

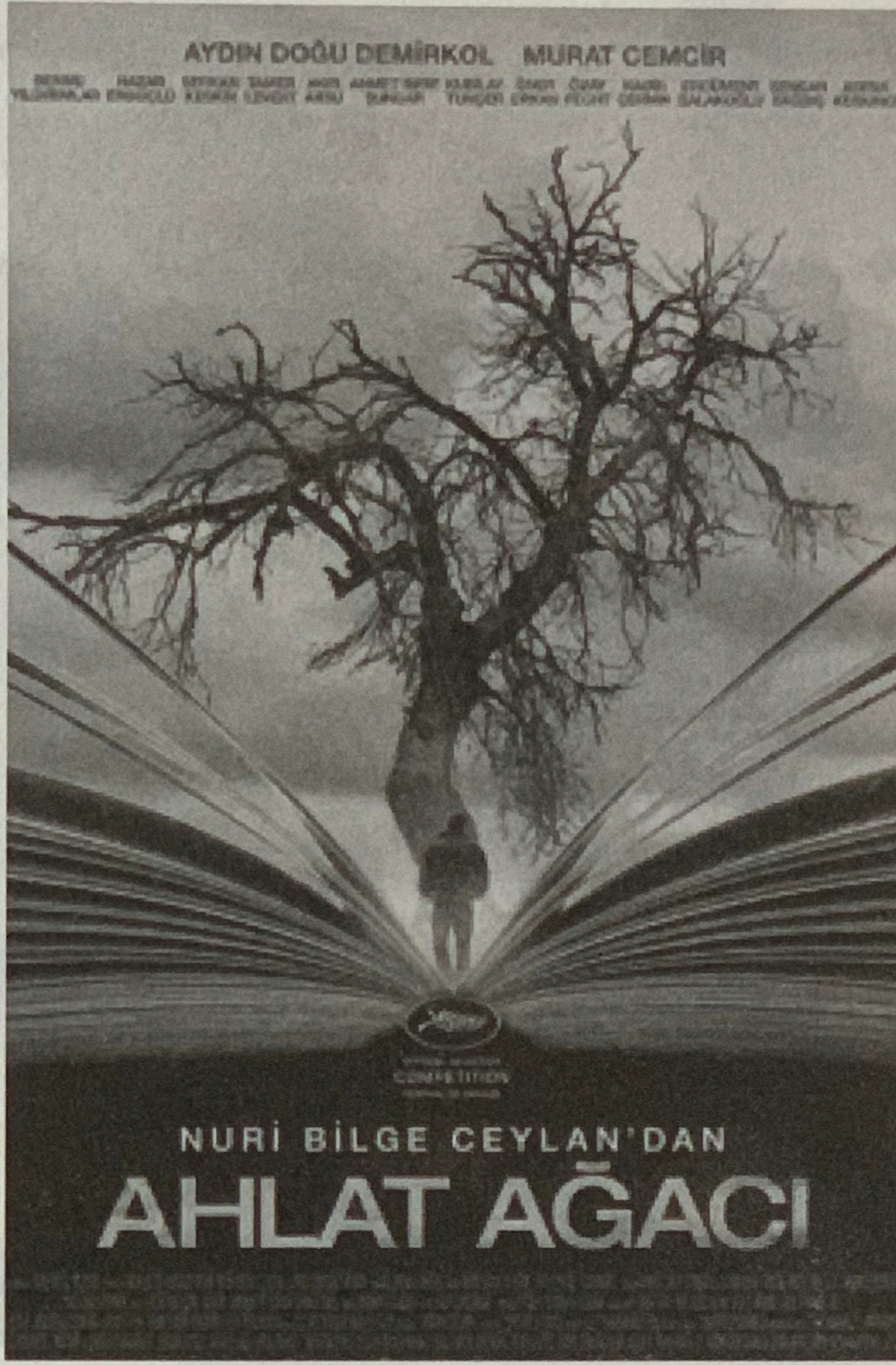
Nuri Bilge Ceylan'ın son filmi Ahlat Ağacı toplumsallığa, toplumun tam içindeki ahlak yarılsamalarına ve kenarındaki bireyselliğe dair abartısız anlatımı; toplumun iç kanallarında sızan sanatın üretilme ve görünmeye dair huzursuzluğunu içeren uzun cümleleriyle sayısız koldan ulaşıyor izleyenlere. Bütün bunlar olurken büyümeye, ötekini tanımaya dair de hepimizin biraz bildiği, bitmeyen bir döngünün içerisine çekiyor bizleri. Babalar ve oğullarının döngüsü...

Henüz yüzünü görmeden namını duyarak tanıdığımız İdris pek de kanımızın ısındığı bir adam değildir başlarda. Hemen her durum karşısında takındığı sahte gülüşünün altından beceriksizlik ve çaresizlik sızar adeta filmin başından itibaren. Aslında çok yabancı olmadığımız ama bir türlü yaklaşamadığımız bir adamdır; tıpkı ailesi gibi, Sinan gibi... Anlamayan, anlatamayan, anlamamayan bir adamdır.

Bu karşılık bulamayan vaziyetin kök-

lerinin onun erken çocukluğuna kadar uzandığına işaret eder anlatıcı. Onu tanıdığımız yaşlarında, diğerlerinin beklentileri ve ilişki kurma çabalarına doğru düzgün karşılık veremediği gibi kendi beklentilerine ve ilişki kurma çabalarına da arzu ettiği şekilde yanıt bulamayan İdris'in bu hâli; bebekken etrafındaki herkesin kendisinden uzakta çalıştığı tarlanın bir köşesinde yüzünde karıncalar gezinir halde uyuduğu sahnenin bir tekrarı gibidir. İhtiyaçları gerçek nesnelere karşılanmayan be-

bek, kendisini tüm güçlü gördüğü düşlemlerini karşılayacak, aldığı olumlu/olumsuz duyuları paylaşacak ayna nesnelere bulamadığında yetersizliğiyle baş edebilmek oldukça güç hâle gelir. Yaşamı boyunca kurduğu ilişkilere de en fazla karıncalar kadar yaklaşılabilir. Bu çocukluk sahnesinde yaşadığı anlaşılabilir ihmâli babasının ağzından ilk duyduğumuzda onun bu anıyı bir ihmâl olarak algılamadığını görsek de, oğlunun "tuhaflığının" bir nedeni olduğunu ima eder. Belki de aslında var olan de-

rin suçluluk başka ruhsal savunmalarla gizlenmektedir. Nuri Bilge Ceylan, bu çocukluk travmasını çok önemsemiş olacak ki, yalnızca babanın diliyle aktarmakla yetinmeyip –oldukça rahatsız edici– bir sahneyle gözümüze de sokmayı başarır.

Eşinin aktardıklarından anladığımızı göre ise gençliğinde de görünebilmek için herkesten biraz farklı olan ancak daha kabul edilebilir bir adam olan İdris'e sıradan ve tekdüze Taşra öğretmeni yaşamı yeterli gelecektir. Kendiliğin şekillenmesi esnasında empati yapan bir nesne-ebeveyn olmadığında gelişim aksar. Dolayısıyla birey; kendiliğin bütünleşmiş olarak duyumsanabilmesi için sürekli olarak dışarıdaki kendilik nesnelere ihtiyaç duyar. Bu nesnelere olmadığında ise derin bir çaresizlik, değersizlik ve boşluk hissi hakim olur. Ne yaparsa yapsın bir insan ilişkisinde aradığı aynayı göremeyecek olan karıncalarla kaplı bu adam herkese rağmen hiç onaylanmayan bir yoldan kuyu suyu bulmaya çalışacak, aslında kendisine ulaşmaya çalışacaktır. Hiç bitmeyecek yolculuğun bir başka sembolü...

Dünyaya ulaşmak ve görünebilmek için denediği yollar tükenmeye başlayan adam zarar gördüğü aşıkarsa olsa da bırakmadığı at yarışlarında sürdürür bu kısır döngüyü. Daha küçük bir bebekken dahi beklentileri, ihtiyaç-

ları görünemeyen İdris'in tek narsisistik hizmetkârı sadık bir köpek kalmıştır. Deneyimli bir öğretmen olarak, öğrencileriyle bile bu biçimde bir ilişki kurmayı becerememekte, görevini doğru dürüst sürdürmemektedir. O elinde varsaydığı tek kendilik nesnesi köpek de yitip gidince gerçek yalnızlığına daha da yaklaşmaktadır. Bu yalnızlık onu köye, toprağa ve başka hayvanlara; dilini en iyi anladığı sahici yuvasında tek başına yaşamaya doğru götürür. Bu gidiş daha derine, daha hakiki bir yavaşlamaya da yolculuktur...

İdris gibi anlamayan, anlatamayan, dağınık ilişkiler kuran bir adamın oğlu da görünebilmek için; ötekini gözünden kendi öyküsünü kurabilmek için çırpınan bir delikanlı hâline gelmiştir. Sinan üniversiteyi bitirmiş ama yaşamdaki yerini seçememiş bir acemi yetişkindir. Acemiliği sürmektedir çünkü babası hiç de öyle kolay özdeşim kuracağı biri olmamıştır. Annesinin gözünde hiçbir zaman benimsenmeyen koca, oğlunun gözünde de kabullenilemeyen babaya dönüşmüştür.

Anlaşılmaya olan bitmeyen isteğinin yalnızca babasından kaynaklanmadığını annesiyle ilişkisinde görebiliriz Sinan'ın. En büyük arzusunu gerçekleştirip kitabını bastırduğunda aldığı karşılık hiç de istediği türden değildir. Anne kitabın ne anlattığına dair hiç bir şeyle ilgilenmeyip yalnızca bir *bakımveren diliyle* konuşmaktadır. Yazıların çokluğu, yazdığı yurt odalarındaki şartlarının zorluğuyla ilgili yoğun duygular yaşarken *anlaşılmak istenenin hakikatini* görememektedir. Oğlunun beklentilerinin gerçek diline öyle yabancıdır ki, o askere gittiğinde dahi açıp bakmamıştır yazdıklarına. Bu bize Sinan'ın annesiyle ilişkisine dair fikir vermektedir. Anne besleyen, koruyan, evladı için kaygılanan *-veren-* ebeveyn rollerini üstlenmekte; ancak *-alan-* ebeveyn olmaya dair yetersiz görünmektedir. Bu alışverişteki dengesizlik Sinan'ın yaşamda kurmakta zorlandığı dengenin de öncüllerindedir.

Çocuk sergilediği etkinlikler karşısında ebeveynlerden onay gördükçe ve yaşına uygun biçimde aynalandıkça büyümecici kendiliği sağlıklı biçimde dönüşebilir. Ancak bu ilişki karşılıklı olmadığında kendiliğe ait değersiz parçaların üzerindeki büyümecici kabuk giderek genişler. Ebeveynleri tarafından yeteri kadar eşduyum yapılmayan, anlaşılmayan Sinan'ın ötekine ulaşabilmek için verdiği bitmek bilmeyen koşturmayı da uzun diyaloglarında görürüz film boyunca. Popüler ve kabul görmüş yazara veya köydeki imamlara anlatmaya çalışırkenki çabası da, her şeyden daha önemli gördüğü kitabının basılması için gösterdiği uğraşı da ötekine göstermeye çalıştığı öyküsünün görüntüleri gibidir. Ve bu görüntüler dışarıya sunduğu kabuğun sağlamlığını artırmaya yarayacaktır. Durduğu anda

parçalanacak gibi anlatmaya devam eder. Bu denli kırılğan yaşantılanan o büyüklenmeci kabuk filmin çekildiği yörenin de boşuna seçilmediğini düşündüren, önemli bir sembolle bağdaştırılabilir. Yazara anlatma çabalarının sonuçsuz kaldığı sahnenin sonrasında yıkıcı bir hamle ile (heykelin kolunu kırması) çevrenin dikkatini toplamış ama değersizliğin kovaladığı öfke ve onun da hemen yanında duran suçluluk peşinden koşmaya başladığında, bir rüya sahnesinde kendisini Truva

atının içinde bebekçe bir duruşla yatarken bulmuştur. Tıpkı Truva atındaki gibi dış dünya ile mücadele edebilmek için içeride duran çaresiz ve değersiz çocuğu sahte bir kabuk ile gizlemeye çalışmaktadır Sinan da. Tam da bu derin -bilinçdışı- çaresizliği yüzeye çıkardığı noktada uyanması da bu duygunun yarattığı tahammül edilmesi güç bunaltıya işaret etmektedir. İdris bebeğin yüzünde dolaşan karıncalarla örülmeye başlanan Truva atı, Sinan'ın yetişkinliğe adımında fark

edilmeyi bekleyen Ahlat Ağacı kitabıyla somutlaşır.

Anlaşılmak anlamak ile olabilir ancak. Anlamak da "an" da olabilmek ve kalabilmekle. Filmde de bu iki adam yavaşlamaya, durmaya mecbur kalırlar. İdris'in yalnız başına yaşamaya başlamasıyla Sinan'ın askere gidişi, zamansal paralellik gösteren bir yavaşlamaya ve anlamaya da fırsat gibidir. Ancak bu anlamadan sonra babasına yaklaştığına, *Sinan'ın Truva atından sızan ışığı* en yakından yine onun gördüğüne şahit oluruz. Kimseye okutamadığı kitabını okumuş, onu anlamış ve anlamları paylaşmıştır. Bu geç kalmış gibi duran aynalanma Sinan'ı babasının -dünya(sı)nın merkezine doğru yaptığı- çaresizlik dolu seyahatine yol arkadaşlığı yapmaya götürmüştür. İdris'in karanlık düşlem dünyasında, tam da en yakın olduğu sırada oğlunu kaybetmesine neden olacağı kaygısını da taşıdığını gösterirken Nuri Bilge Ceylan; otoriteyle anlaşılamadığı için asla yerine oturmayacak bir kayayı sonsuza kadar tepeye taşımakla cezalandırılan Sisifos'un söylencesindeki döngüyü anımsatmaktadır.

Başkaldırısı da, cezası da bitmeyecek bir döngü...

Bireyin beklediğini vermeyen toplum ile toplumun beklentilerine uymayan birey; Toplumun yöneticisi, sermaye sahibi, dini önderi, yazarı, ahlakı ile ondan isteyen, soru soranı, hevesleri olanı, öteki yüzünü göstereni; Sesini çıkarmayan, yutan kadını ile ağaç arkalarında gizlenen arzuları olan kadını; Toplumun beğenilerine uyan, güzel ağaçlar ile istenmese de çıkan, yabani ve *biçimsiz* ahlat arasında...